

Csortos a morcos

(Menora, Toronto, 1976 Jan. 17)

A legtöbb ember Csortos Gyula nevének hallatára nemcsak a nagy színész valamelyik kiváló alakítására gondol, hanem, eszébe jut Csortos egy-egy találó mondása, tréfás ötlete. Igazi vérbő, nagy komédiás volt, aki a maga alkotta törvény szerint élt a színpadon és a magánéletben egyaránt. Minden szerepét a saját alkatára alakította, mindig Csortos volt és ugyanakkor mégis Liliom, VIII. Henrik, Pál cár, Fülöp király, Clausen tanácsos, ahogyan a szerepe megkívánta.

Sajnos a nagy művészen gyakran kiütközött a komédiás, a bohóc is. Mulatságos, de olykor groteszk, zavart keltő ötleteivel nemcsak komoly jeleneteket tett tönkre, hanem néha az egész előadást is.

Herczeg Ferenc nagysikerű, értékes darabjában a "Kékrókéban", Sándor zongorázik, így várja szerelmét, Cecilt. A közönség feszült csendben várja Varsányi Irén színpadra lépését, de a feszült csönd az utolsó pillanatban megszűnik, mert Csortos a billentyűkről felkapja a kezét és persze a zongora tovább szól, harsány kacagást

szülve a közönség azon – szerencsére – csekély számú részénél, akiket az ilyesmi nem zavar meg, viszont bosszankodást szerez mindazoknak, akik számára a színház a lélek tápláléka.

Csortost annak idején szerződés kötötte a Magyar Színházhoz. Műsorra tűztek egy francia bohózatot; "Plébános úr gazdagéknál" vagy "A plébános úr hazatér" már nem emlékszem pontosan a címére. Csor-tosé a főszerep, ő volt a plébános. – Nem játszom el, ez olyan buta darab, hogy bizonyosan megbukik – vélte Csortos. Mégis játszania kellett, mert sok volt az előlege, az úgynevezett: ácontója. Ebben a darabban lépett fel először egy fiatal színész, Balassa János, (volt iskolatársam, tőle hallottam e történetet). A színpad egy szálló hallját ábrázolta. A két kofferrel érkező plébános a portáspulthoz lépett, amely mögött Balassa János alakította a portást.

– Üdvözlöm plébános úr, szobája rezerválva van, a második emeleten a hármasszámú szoba – mondta szerepe

szerint Balassa, Csontos, aki dühös volt az igazgatóságra amiért a rossz szerepet el kellett játszania, váratlanul így felelt: — Emeletre nem megyek! — Balassa döbbenten meredt Csontosra.

— Kérem, tessék felmenni a harmas számú szobába. —

— Már megmondtam, hogy emeletre nem megyek. Keresek egy másik szállót. — Emelte a kofferokat és indult a kijárat felé. A szegény kezdő színész kétségbeesésében kiszaladt a színpadról. Csontos utánanéz, aztán a rivaldához lép és cinkos hunyorítással leszól a közönséghez:

— Ennek a fiúnak az apjával együtt játszottam a Vígszínházban.

— Ennek a fiúnak az apjával együtt játszottam a Vígszínházban. Nem szeretném? ha baja lenne amiatt, hogy elvesztette a fejét és elrohant. Inkább felmegyek az emeletre. — Fogta a két koffert, s elindult felfelé a lépcsőn.

Molnár Ferenc "Hattyú" című nagysikerű darabjának egyik előadásán észrevette, hogy a falánk Rákosi Szidi napok óta kacérkodik a gyümölcsös tálon pirosító szőlőfürtökkel. Látva, hogy senki sem eszik belőle, ő is leküzdötte a vágyát. Egyik este Csontos a tálból kivesz egy fürtöt, de igazít, amit maga vásárolt és titokban elhelyezett a kaszírozottak között. Nagy élvezettel eszegette az érett szőlőt. Szidi mama szeme felragyogott. Legott kivett ő is egy hatalmas fürtöt, leszakította az első szemet, szájában forgatta, rágta, vég-

re le is nyelte, de csaknem megfulladt a kemény golyótól. Varsányi Irén, Hegedűs Gyula, Tanay Frigyes, akiket Csontos előre figyelmeztetett, könnyeztek a visszafojtott nevetéstől. Csak Csontos ette tovább nyugodtan, kimérten a maga fürtjét.

Egyik legnagyobb sikerét a "Liliom" címszerepében aratta. Valamelyik vasárnap délutáni előadáson, amikor már torkig volt a sikerrel, abban a jelenetben, amelyben Liliom meghal, és egy perccel ama híres jelenet előtt, hogy "Te csak aludj, Liliom" amely mondás partnerének Varsányi Irénnek a legmeghatóbb pillanata, abban a halálos csendben, amikor a hatósági orvos gyertyával a szem reflexét vizsgálja, a "halott" Csontos hirtelen felült és vidám horkantással elfújta a gyertyát. Aki visszaemlékszik Varsányi elgyötört arcára, könnyek nélküli bánatára, amely szerelmének tragikus halálát kísérte, nem képes felfogni, miképpen tudta ez a nagy művész ezt a rémes tréfát megengedni magának.

Sajnos a történet igaz, Bárdi Ödön, aki az orvost játszotta, mesélte el évekkel később a Fészek Művészklubban. Elmondta ugyanakkor ennek a "Liliom" esetnek az epilógusát is. Varsányi Irén halálakor a Lipótvárosi Kaszinó díszes estélyt rendezett a nagy művésznő emlékezetére, amelyen Csortos is szerepelt. A cinikus Csortos olyan szépet cselekedett ezen az esten, ami mélyen meghatotta a jelenlevőket. Erre az alkalomra a Liliom kosztümjét öltötte magára és így búcsúzott el az ő Julikájától. A búcsúnak a végén megfogadta, hogy Liliomot soha többé nem fogja eljátszani. Nem is játszotta.

Amikor megalakították a Színészkamarát és ládányi irattal kellett igazolni a származást, ő egy hatalmas borítékban csupán a névjegyét küldte be.

Jellemző rá bátor kiállása a nyilas korszakban. Az egyik előadás előtt politikai gyűlést tartottak és meglátták Csortost, aki az esti előadásra érkezett. Szónokló vezérük — egyébként egy nagyon gyenge

színész — karlendítéssel köszöntötte:

— Kitartás Csortos testvér! Csortos flegmával végignézte, aztán ő is felemelte a karját és így köszönt:

— Tenétség, édes fiam! Tenétség!

Cukorbaja volt. Az ostrom alatt nem kezelhették. A harcok befejezése után még játszott a Városligetben valami alkalmi társulatnál a "Rántottcsirke" című nyári bohózatban. Úgy látszik, ezt nem szívesen tette, mert amikor a Nemzeti Színház Kamarszínházában néhány fellépte után végleg kidőlt, a szanatóriumi ágyon, megérezve közeli halálát, egyik látogatója előtt így nyilatkozott:

— Ezt a "Rántottcsirkét" már nem bírta a gyomrom. Ezt már szégyellem. Utoljára még szerettem volna valami rendezet játszani... A névjegyemet még egyszer leadni. Ez már nem sikerült...

Nagy művész volt. Egyike a legnagyobbaknak!

(Erdős András)